

**ПрАТ «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»**

ЧУФРІН ЮРІЙ ЮРІЙОВИЧ

УДК 343.341

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ЗА СТВОРЕННЯ ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ**

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2020

Дисертацією є рукопис

Робота виконана у Вищому навчальному закладі «Національна академія управління»

Науковий керівник – доктор юридичних наук, доцент
СЕРВЕЦЬКИЙ Іван Васильович,
Національна академія Служби безпеки України,
професор спеціальної кафедри

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
НЄБИТОВ Андрій Анатолійович,
Головне управління Національної поліції
в Київській області, начальник;

кандидат юридичних наук, доцент
БОРТНИК Валентин Анатолійович,
Навчально-науковий інститут права імені князя
Володимира Великого ПрАТ «Вищий навчальний
заклад «Міжрегіональна Академія управління
персоналом», заступник завідувача кафедри
адміністративного, фінансового та
банківського права.

Захист відбудеться «06» серпня 2020 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.142.05 ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» за адресою: 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у Міжнародному бібліотечно-інформаційному центрі імені Ярослава Мудрого ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» за адресою: 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2.

Автореферат розісланий «06» липня 2020 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Ю.П. Тимошенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Злочинні організації, що діють у політичній, економічній, соціальній та війсьній сферах становлять найбільшу загрозу національній безпеці України. Статтею 3 Конституції України передбачено, що найвищою соціальною цінністю в Україні є людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, яка відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.¹ Держава через органи влади намагається активно протидіяти організованій злочинній діяльності, створюючи сприятливі умови для ефективної діяльності правоохоронних органів, а саме: прийняттям нових законодавчих актів, створенням нових суб'єктів протидії злочинним організаціям та корумпованим особам.

Злочинні організації, посилюють свої позиції через монополізацію окремих видів економічної діяльності, прагнуть зберегти панівне становище в розподільчій сфері, активно блокують процеси реформ, корумпують представників органів влади та управління, вчиняють тяжкі та особливо тяжкі злочини.

За офіційними даними МВС України та Офісу Генерального прокурора, за 2019 рік в Україні вчинено 444.130 злочинів (Додаток А), серед яких кількість злочинів вчинено організованими групами становить - 2637, членами злочинних організацій – 169 злочинів (Додаток Д). Складність протидії таким злочинним організаціям, полягає ще й в тому, що вони діють конспіративно, використовуючи правоохоронні органи та прогалини у чинному законодавстві. Кількість виявлених організованих груп – 291 (Додаток Б), злочинних організацій – 16 (Додаток В). Кількість виявлених осіб, які діяли в складі ОЗ становить – 1428, а членів злочинних організацій – 235 осіб.

Насправді ж організована злочинність має значно вищі показники, які важко виявити через її високу латентність та конспірацію.

Теоретичні дослідження, що здійснюються вченими у цій галузі, зумовлені потребами практики застосування нових форм і методів протидії членам злочинної організації. Сьогодні все ще відсутні єдина науково зважена міжнародна програма, теоретично розроблена стратегія запобігання діяльності злочинних організацій терористичного характеру. Особливо нагальною є необхідність розробки єдиної концептуальної стратегії, узагальнення наявної практики протидії організованій злочинності, тероризму як методологічної платформи прогнозування їх подальшої еволюції.

Вагомим внеском у розроблення питань кримінальної відповідальності за створення злочинних об'єднань та участь у них є дослідження українських учених, які здебільшого вивчали цю проблематику в межах праць,

присвячених або окремим видам злочинних об'єднань, або концептуальним питанням співучасті у злочині, зокрема П. П. Андрушка, Ю. В. Бауліна, Ю. В. Білої, Ф. Г. Бурчака, Р. В. Вереші, А. А. Вознюка, В. Д. Гвоздецького, В. В. Голіни, В. К. Грищука, Н. О. Гуторової, Л. М. Демидової, Т. А. Денисової, О. О. Дудорова, В. П. Ємельянова, С. О. Єфремова, Г. П. Жаровської, А. П. Закалюка, О. О. Кваші, В. П. Ковальчука, М. Й. Коржанського, В. Т. Маляренка, В. К. Матвійчука, Є. К. Марчука, П. С. Матишевського, М. І. Мельника, В. О. Навроцького, Г. В. Новицького, В. І. Осадчого, М. І. Панова, А. В. Савченка, І. В. Сервецького, В. В. Сташиса, В. Я. Тація, С. А. Тарарухіна, В. П. Тихого, І. К. Туркевича, В. В. Українця, Є. В. Фесенка, П. Л. Фріса, М. І. Хавронюка, П. В. Хряпінського, Р. Л. Чорного, С. Д. Шапченка, О. М. Юрченка, Н. М. Ярмиш та інших.

Праці цих учених не знімають гостроту проблеми, а, навпаки, підкреслюють її актуальність і необхідність проведення заходів кримінально-правового характеру щодо протидії створенню злочинних організацій в Україні. Водночас певні складнощі зумовлює наявна в деяких дослідженнях термінологічна і змістовна невизначеність, різні підходи до складової безпосереднього суб'єкта злочину (членів злочинних організацій), яким оголошено про підозру, а також визначення понять «злочинна організація», «організована злочинність», «мафія», «організатор (лідер – мафії) злочинної організації», розмежування суміжних складів злочинів, кваліфікація за сукупністю злочинів і призначення кримінального покарання за вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів на нових засадах шляхом простого арифметичного складання тощо.

Зазначені обставини обумовили обрання теми дисертації, визначили об'єкт та предмет дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015, Стратегії кібербезпеки України, затвердженої Указом Президента України від 15 березня 2016 р. № 96/2016, Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015–2019 рр., затвердженого наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275. Дисертацію виконано як частину Загального плану науково-дослідної роботи ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» на 2014–2018 рр. «Теоретико-методологічні засади становлення української державності і соціальна практика: політичні, юридичні, економічні та психологічні проблеми» (номер державної реєстрації: 0113U007698).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Вищого навчального закладу «Національна академія управління» 29 серпня 2014 р. (протокол № 4).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є комплексне розв'язання наукової задачі кримінальної відповідальності за створення злочинних об'єднань та участь в них як посягання на громадську безпеку, формування на цій основі науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення чинного законодавства і практики його застосування.

Для реалізації зазначеної мети, необхідно виконати такі завдання:

- провести історичний аналіз встановлення кримінальної відповідальності організаторів і членів злочинної організації;

- розробити поняття та класифікацію кримінально-правових ознак злочинних об'єднань, розкрити їх зміст і сформулювати напрями вдосконалення їх законодавчого позначення;

- охарактеризувати об'єкт та об'єктивну сторону складу злочину, передбаченого ст. 255 КК України, надати пропозиції щодо вдосконалення об'єктивних ознак зазначеного складу злочину;

- розкрити ознаки суб'єкта та суб'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 255 КК України, розробити пропозиції щодо його вдосконалення;

- визначити критерії розмежування складу злочину «створення злочинної організації» та підстав для кваліфікації діяння за сукупністю злочинів;

- провести порівняльно-правове дослідження злочину, передбаченого ст. 255 КК України, та аналогічних злочинів деяких зарубіжних держав.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що порушені внаслідок вчинення злочинів у співучасті.

Предмет дослідження – кримінальна відповідальність за створення злочинної організації.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань застосовано сукупність методів і прийомів наукового пізнання, що надали можливість усебічно вивчити об'єкт дослідження. *Загальнонаукові методи* (аналіз, синтез, дедукція, індукція, аналогія, абстрагування) дали змогу деталізувати зміст питань, розглянутих у роботі (розділи 1–3). У дослідженні також застосовувалися спеціально-правові методи, зокрема: *історико-правовий* – дозволив вивчити генезу кримінальної відповідальності за створення злочинної організації (підрозділ 1.1); *системний* – у процесі комплексного дослідження системи кримінально-правового впливу на учасників злочинних об'єднань (розділи 1–3); *юридико-технічний* – під час аналізу складу злочину, передбаченого ст. 255 КК України, а також визначення змісту вживаних у роботі юридичних термінів «злочинна організація», «злочинна діяльність», «організована злочинність» (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1); *формально-логічний* став у нагоді при обґрунтуванні співвідношення повторності та сукупності злочинів (підрозділи 2.2, 3.1); *порівняльно-правовий* – з метою висвітлення проблем імплементації у національне законодавство умов криміналізації злочинної діяльності, визначених в міжнародних договорах, соціальних передумов введення поняття «злочинна організація»,

обґрунтування підстав відмежування розглянутого складу злочину від суміжних, і кваліфікація за сукупністю (підрозділи 1.2, 2.3, 3.1, 3.2); *соціологічні (анкетування, інтерв'ювання, аналізу документів)* – під час анкетування та інтерв'ювання працівників правоохоронних органів, аналізу його результатів, а також вивчення матеріалів відповідної судової практики (розділи 1–3); *статистичний* – для аналізу та узагальнення емпіричної інформації, що стосується теми дослідження (розділи 1–3).

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні й аналітичні матеріали МВС України, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України за 2003–2019 рр.; результати вивчення 189 вироків судів, винесених протягом 2010–2019 рр. щодо злочину, передбаченого ст. 255 КК України; дані інтерв'ювання 76 та анкетування 224 правоохоронців (детективів Національного антикорупційного бюро, слідчих Національної поліції України та Служби безпеки України, прокурорів) за період з 2014 р. по 2018 р.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексним монографічним дослідженням теоретичних і практичних проблем кримінальної відповідальності за створення злочинної організації в Україні. У роботі обґрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, зокрема:

вперше:

– на підставі проведеного дослідження запропоновано доповнення до поняття «злочинна організація», «мафіозне утворення», «терористична організація», що включає в себе часові, асоціативні, структурні та функціональні характеристики;

– аргументовано, що між злочином, учиненим злочинним об'єднанням, і власне таким об'єднанням наявні істотні відмінності (передусім, у кількості суб'єктів і меті), з урахуванням яких запропоновано закріпити визначення цих кримінально-правових категорій в ст. 28 КК України, а також доповнити ч. 5 поняттям вчинення злочину «мафіозним утворенням»;

– надано визначення поняттю «мафія», як злочинного утворення, що ґрунтується на родинних зв'язках, природних або набутих, з метою вчинення злочинів на користь родини, з використанням спеціальних методів залякування, мовчання та помсти до тих, хто намагається їх викрити;

– обґрунтовано та запропоновано кваліфікацію дій організатора злочинної діяльності шляхом викладення ст. 28 КК України у такій редакції: «Злочин визнається таким, що вчинений групою осіб, якщо у ньому брали участь декілька (два або більше) осіб за попередньої змови між собою, з організацією злочину, попереднім плануванням, підготовкою, озброєністю, тренуванням, значними попередніми фінансовими витратами» тощо;

– аргументовано необхідність удосконалення правил призначення покарання за вчинення злочинів, передбачених ст. 255 КК України, у напрямі обмеження судової дискреції шляхом урахування обставин, що пом'якшують

та обтяжують покарання, й застосування диференційованого підходу до призначення покарання;

удосконалено:

– положення щодо відповідальності організатора організованої групи чи злочинної організації, який підлягає кримінальній відповідальності за всі злочини, вчинені організованою групою чи злочинною організацією, якщо вони охоплювалися його умислом;

– визначення складеного злочину як виду одиничного злочину, що складається з двох або більше суспільно небезпечних діянь, об'єднаних в одній кримінально-правовій нормі, принаймні за одне з яких встановлено самостійну відповідальність в іншій кримінально-правовій нормі;

– підходи до урахування обставин, що пом'якшують покарання організатора або керівника злочинної організації за ст. 255 КК України (з'явлення зі зізнанням; щире каяття або активне сприяння розслідуванню злочину);

дістало подальшого розвитку:

– поняття форм співучасті, передбачених ст. 28 КК України, зі спеціальними видами злочинних об'єднань – бандами, терористичними групами та організаціями, не передбаченими законом воєнізованими або збройними формуваннями, а також положення про їх кримінально-правову природу та співвідношення;

– етимологія, семантика та тлумачення терміна «банда», яке хоча і має іноземне походження, однак у межах національного правового поля асоціюється з такими рисами (ознаками): «груповий характер», «схожість з розбоями», «можливість вчинення інших небезпечних злочинів», «протиправне об'єднання», «озброєність», «спільність вчинення нападів» (умовними синонімами цього слова є такі: велика компанія, натовп, союз, артіль, загін, зграя, шайка, злочинна група тощо);

– щодо поняття професійна злочинність, де «вор у законі» як представника **злочинного світу**, яке утворилося у **1930-х роках** і характеризується наявністю жорсткого кодексу кримінальних традицій, а також виключним рівнем закритості і конспіративності, зухвалості, що відображає сутність та зміст професійної злочинності;

– підходи до співвідношення попередньої змови, попередньої зорганізованості та зорганізованості за попередньою змовою як обов'язкових кримінально-правових ознак, що характеризують різні злочинні об'єднання, а також пропозиції щодо їх уніфікації в характеристиці організованих злочинних об'єднань.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані висновки і пропозиції впроваджено та можуть бути використані у:

– *практичній діяльності* органів Національної поліції України – при розробці відомчих нормативно-правових актів і вдосконаленні методичних розробок; під час проведення занять з особовим складом у системі службової

підготовки (Акт впровадження Управління захисту економіки у м. Києві Національної поліції України від 11 грудня 2019 р.);

– *науково-дослідній діяльності* – як основа для подальшого теоретичного пошуку вирішення проблем, пов'язаних із застосуванням заходів кримінальної відповідальності за створення злочинних організацій в Україні (Акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 15 січня 2020 р.);

– *освітньому процесі* – під час викладання дисципліни «Кримінальне право та кримінологія», а також у рамках перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників слідчих органів та оперативних підрозділів Національної поліції України (Акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 15 січня 2020 р.); при викладанні дисциплін «Кримінальне право», «Кримінологія» у ННіП Міжрегіональної Академії управління персоналом (Акт впровадження ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» від 16 січня 2020 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана автором самостійно. Усі сформульовані положення та висновки є результатом особистих досліджень автора. Окремі положення дисертації викладено у статтях, підготовлених у співавторстві: «Кримінальна відповідальність за вчинення злочину групою осіб, організованою групою та злочинною організацією», «Деякі проблеми кримінальної відповідальності організатора злочинної діяльності», «Щодо поняття та змісту «Українська мафія», «Деякі ознаки лідера «мафії», «Сутність професійної злочинності» (особистий внесок автора – 50 %).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки оприлюднено, зокрема: на міжнародній науково-практичній конференції, «Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє» (м. Харків, 1–2 листопада 2019 р.); I Всеукраїнській науково-практичній конференції «Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття» (м. Харків, 21 червня 2019 р.); Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Актуальні дослідження правової та історичної науки» (м. Тернопіль, 13 червня 2019 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено у 12 наукових публікаціях, серед яких 9 статей – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук (4 – одноосібні), дві – у закордонному юридичному виданні (одноосібні), три – у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних та всеукраїнській науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Робота складається із анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел (166 найменування на 18 сторінках) та 9 додатків на 25 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 211 сторінок, із них основний текст – 157 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, надано відомості щодо шляхів і форм їх упровадження; наведено характеристику апробацій і публікацій дисертанта, у яких відображено основні положення роботи, структуру та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади кримінальної відповідальності за створення злочинної організації» складається з двох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Витоки кримінальної відповідальності за створення злочинної організації»* розкрито окремі положення про кримінальну відповідальність і співучасть як фундаментальні інститути в дослідженні проблем кримінальної відповідальності за створення злочинних об'єднань та участь у них. Висвітлено сучасні концепції кримінальної відповідальності та розкрито їх взаємозв'язок зі стадіями виникнення кримінальної відповідальності, притягнення до неї, її настання та припинення.

Зазначено, що члени злочинних організацій, які діють зухвало прикриваючись корумпованими особами з числа представників влади (народних депутатів, представників виконавчої влади (голів адміністрацій, міністерств та відомств) і правоохоронних органів (Міністерства внутрішніх справ України, суду та прокуратури) тощо. Метою організованої злочинної діяльності злочинних організацій є встановлення контролю над найбільш прибутковими видами бізнесу з метою відмивання «брудних» грошей, переорієнтація лідерів на легальний бізнес, контролювання ними певних суб'єктів економічної діяльності, монополізація ринків та активна участь членів злочинних організацій у приватизації найбільш прибуткових галузей економіки.

Встановлено, що під злочинною діяльністю злочинних організацій потрібно розуміти створення такої організації для тривалої злочинної діяльності, вчинення її учасниками низки тяжких або особливо тяжких злочинів або керівництва чи координації такої діяльності інших осіб або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп протягом тривалого часу. Таке поняття включає часові, асоціативні, структурні та функціональні ознаки, зокрема: стійкість, що свідчить про міцність її внутрішніх зв'язків, тривалий час діяльності; згуртованість, тобто угруповання відрізняється високим ступенем зорганізованості, наявністю тісних зв'язків, скерованих організатором, спаяністю та монолітністю; ієрархічність – структурна специфіка; підготовка та вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів.

Досліджено причини та умови генезису мафіозних утворень в Україні; механізми забезпечення життєдіяльності мафії; роль та місце політичних партій і рухів, які були задіяні при їх формуванні; способи використання органів влади, управління. З'ясовано, що протягом 90-х років ХХ ст. – на

початку XXI ст. в Україні були створені «мікромафіозні» утворення в усіх сферах суспільного життя, керівники яких перебували на державній службі, обіймаючи посади в органах влади чи управління.

Констатовано, що необхідною умовою протидії організованій злочинності є посилення кримінальної відповідальності за вчинення злочинів членами злочинних організацій, якщо вони вчинили ці злочини у вигляді промислу, а також призначення більш суворого покарання за такі злочини – не менше 20 років позбавлення волі. Таку пропозицію підтримали 84 % опитаних респондентів. У зв'язку з цим запропоновано внести зміни до ст. 28 КК України, доповнивши ч. 5 таким змістом: «мафія – це злочинне утворення, що ґрунтується на родинних зв'язках, природних або набутих, з метою вчинення злочинів на користь родини, з використанням спеціальних методів залякування, мовчання та помсти до тих, хто намагається їх викрити».

У підрозділі 1.2 *«Поняття та соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за створення злочинної організації»* в межах загальних положень про співучасть звернуто увагу на її форми – способи організації умисної спільної участі декількох суб'єктів злочину у вчиненні умисного злочину. Підтримано пропозиції науковців (Ю. В. Баулін, А. А. Вознюк, В. П. Ковальчук, Р. Л. Чорний) щодо використання в назві ст. 28 КК України звороту «форми співучасті у злочині». Встановлено, що специфічною та спільною характеристикою даного складу злочину й обов'язковою ознакою є наявність у такій організації керівника (організатора, лідера).

Доведено, що законодавець спонукає до різних чинників як правового, так і соціального характеру щодо запровадження в КК України поняття «злочинна організація», як найбільш небезпечної форми співучасті, та встановлення відповідальності за її створення.

Соціальні чинники необхідно розрізняти не лише в контексті підстав криміналізації (соціально-економічних, соціально-психологічних), але й з урахуванням передбачених в теорії права факторів, що визначають формування права, зокрема соціально-політичні фактори (наявність структурованого політичного середовища, ступінь політичного протистояння певних груп суспільства, організація владних структур тощо). Соціально-економічна ситуація в Україні сьогодні характеризується масштабною трансформацією державної власності у приватну. Соціально-економічні фактори запровадження кримінально-правової новели «злочинна організація», як найбільш небезпечної форми співучасті, необхідно розглядати у площині матеріальних умов існування сучасного українського суспільства. Передусім, це стосується проблеми трансформації права власності держави, відновлення інституту права приватної власності, умов становлення і розвитку приватних підприємств тощо. До соціально-психологічних факторів потрібно віднести соціально-правову психологію більшості громадян України, їх рівень правосвідомості, протидію антисоціальної поведінці осіб, які організаційно об'єднані у злочинну організацію.

Констатовано, що правова політика держави Україна у сфері боротьби з організованою злочинністю на сьогодні є недосконалою й перебуває на початковій стадії формування доктринального рівня кримінально-правової політики.

Розділ 2 «Кримінально-правова характеристика створення злочинної організації» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Об'єктивні ознаки створення злочинної організації» на підставі аналізу зарубіжного досвіду (Італія, США, Франція та ін.) встановлено, що кількість учасників, які об'єдналися, не є характерною ознакою злочинної організації, а використовується лише у КК Литви та України.

Встановлено, що, з огляду на специфічну юридичну природу різних видів злочинних організацій, наявні особливості їх створення, зумовлені, передусім, кримінально-правовими ознаками цих організацій і метою їх створення. Попри те, що створення злочинної організації та змова на вчинення злочину взаємопов'язані, вони є різними за змістом категоріями. Причому створення охоплює змову на вчинення злочину та передбачає вчинення інших дій, а закінченим вважається з того моменту, коли в ньому будуть наявні всі його кримінально-правові ознаки, передбачені ст. ст. 28 і 255 КК України.

Створення злочинної організації як самостійний склад злочину дозволяє зробити висновок про його родовий об'єкт – громадську безпеку як систему соціальних цінностей, на які посягає склад злочину за ст. 255 КК України. З об'єктивної сторони злочин може виражатися у таких формах: 1) створення злочинної організації; 2) керівництво злочинною організацією; 3) участь у злочинній організації; 4) участь у злочинах, вчинюваних такою організацією; 5) організація, керівництво чи сприяння зустрічі (сходці) представників злочинних організацій або організованих груп для розроблення планів і умов спільного вчинення злочинів, матеріального забезпечення злочинної діяльності чи координації дій об'єднань злочинних організацій або організованих груп – стисло такі діяння можна назвати консолідацією організованої злочинної діяльності.

Об'єктивна сторона злочину може проявлятися у таких формах: застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини, або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків; погроза вчинення зазначених дій (ч. 1 ст. 258 КК України); створення терористичної групи чи терористичної організації; керівництво такою групою чи організацією; участь у ній; матеріальне, організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації (ч. 4 ст. 258 КК України).

Включення до об'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ст. 255, КК України, керівництва злочинним об'єднанням визнано обґрунтованим, оскільки воно зумовлене необхідністю виокремлення функцій організаторів злочинних об'єднань. Це діяння зорієнтоване як на керівників, які брали участь у створенні злочинного об'єднання, так і на осіб, які не створювали злочинного об'єднання, не брали участі в ньому, а

вступили до нього згодом і почали виконувати роль організаторів у формі керівництва злочинним об'єднанням. Злочин в цій формі вважається закінченим з моменту вчинення певних дій з безпосереднього керівництва злочинним об'єднанням.

Створення терористичної групи чи терористичної організації, керівництво такою організацією, участь у терористичній організації, матеріальне, організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації за своїм змістом збігаються з аналогічними діями щодо злочинних організацій та організованих груп. Відмінність між терористичною групою і терористичною організацією полягає в тому, що терористична група створюється для вчинення конкретного терористичного акту чи кількох таких актів, а терористична організація має діяти невизначений час, займатися терористичною діяльністю постійно, до досягнення певної мети. Діяння, які вчиняються у зв'язку з організованою терористичною діяльністю, за своїм змістом аналогічні тим, що виконуються стосовно інших видів злочинних організацій, але залишається поза увагою відповідальність лідерів і керівників терористичних організацій.

Мафія – це різновид організованої злочинності, керівник–лідер такого злочинного утворення, який керував ним, повинен нести кримінальну відповідальність як співучасник організації злочину, так і як керівник–лідер його вчинення, за наслідки, які настали, або могли настати у випадку замаху на вчинення злочину.

У підрозділі 2.2 «Суб'єктивні ознаки створення злочинної організації» доведено, що суб'єктом вчинення цього злочину, безвідносно до альтернативних форм, може бути фізична осудна особа, якій на момент вчинення злочину виповнилося 16 років.

З аналізу ознак суб'єкту злочину, передбаченого ч. 1 ст. 255 КК України, через призму ст. 18 та ч. 4 ст. 28, ч. 1 ст. 43 КК України зроблено висновок, що у диспозиції ст. 255 КК України хоча прямо і не названо спеціальний суб'єкт цього злочину, але сам злочин припускає його наявність, тому і кваліфікація цього злочину відбувається, передусім, за таким критерієм. Акцентовано, що у випадку керівництва злочинною організацією суб'єктом злочину або участі в ній, за ч. 1 ст. 255 КК України, може бути лише член злочинної організації. Такий висновок впливає з аналізу ч. 2 ст. 255 КК України, де йдеться про коло суб'єктів злочинів, насамперед, учасників злочинної організації, організатора, керівника такої організації.

Для кожної з альтернативних форм злочину, передбаченого ч. 1 ст. 255 КК України, є спільне – це відсутність вказівки на обов'язковість наслідків, що, своєю чергою, виключає і необхідність обов'язкового встановлення психічного ставлення до наслідків. Інтелектуальна ознака прямого умислу при створенні злочинної організації, як окремої форми злочину, характеризується залежно від наявності особи організатора (співорганізатора) (усвідомлення особою, що її дії організаційного характеру спрямовані на заснування стійкої злочинної організації для вчинення тяжкого

чи особливо тяжкого злочину) або організатора і виконавців (усвідомлення особою, що її дії організаційного характеру полягають в об'єднанні дій інших співучасників і спрямовані на заснування стійкої злочинної організації для вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а особа-виконавець має усвідомлювати свої дії щодо створення злочинної організації (виконує накази організатора стосовно пошуку кандидатів на членство в організації, встановлення корупційних зв'язків тощо). У першому і другому випадках особа має усвідомлювати мету створення такої злочинної організації.

Інтелектуальна ознака прямого умислу щодо керівництва злочинною організацією, як окремої форми злочину, характеризується усвідомленням особою: а) свого становища керівника злочинної організації, знання усіх форм і методів управління організацією, її структури, мети і напрямів, конкретних завдань тощо, а також розуміння, що вона здійснює конкретні дії щодо керування такою організацією; б) що вона надає згоду на участь у злочинній організації, прийнята у таку організацію та на момент вступу усвідомлювала факт існування цієї злочинної організації, що включає й усвідомлення нею діяльності злочинної організації, спрямованої на вчинення тяжких чи особливо тяжких злочинів.

Вольова ознака прямого умислу для злочину, передбаченого ч. 1 ст. 255 КК України, – це бажання здійснювати такі дії та досягти передбачуваних наслідків своєї дії. Тому характерною ознакою прямого умислу для кожної з форм цього злочину є бажання вчинення певної злочинної дії. Через призму бажання виявляється вольова ознака умислу, що відмежовує його від іншого виду умислу.

Диспозиція ст. 255 КК України метою створення злочинної організації визначає вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, тому мета є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони цього злочину. Водночас наголошено на усуненні явного протиріччя між положеннями ч. 4 ст. 28 КК України (метою злочинної організації є вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів) та ст. 255 КК України (створення злочинної організації з метою вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину).

З метою охоплення усіх злочинних формувань і посилення кримінальної відповідальності їх організаторів, лідерів банд та терористичних організацій, керівників мафіозних утворень запропоновано зміни та доповнення до КК України, зокрема: ч. 2 ст. 28 викласти у такій редакції: «...Вчинення злочину злочинною організацією, бандою, терористичною організацією, мафіозним утворенням та іншими злочинними утвореннями»; ч. 1 ст. 29 – «Організатор, особа яка утворила злочинну організацію, банду, терористичну організацію, мафіозне утворення, керувала нею, або забезпечувала її діяльність, фінансувала чи організовувала приховування доказів злочинної діяльності»; ч. 2 ст. 67 – «Вчинення злочину групою осіб, організованою групою, злочинною організацією, бандою, терористичною організацією, мафіозним утворенням тощо».

Розділ 3 «Спеціальні питання кримінальної відповідальності за створення злочинної організації» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Відмежування злочину, передбаченого ст. 255 КК України, від суміжних складів злочинів» з'ясовано, що суміжні склади злочину (ст. ст. 256 (ч. 1), 257, 260, 392 КК України) характеризуються як спільними рисами зі складом злочину, передбаченим ч. 1 ст. 255 КК України, так і лише притаманними їм ознаками. Ознаки складу злочину, що утворюють суміжність складів злочинів, мають характеризуватися відмінністю у певних групах. Розмежування суміжних складів злочинів зі злочинном, передбаченим ч. 1 ст. 255 КК України, можливе за умови визначення порівняльної групи складів злочинів (суміжних складів злочинів) на підставі найбільш типових видових ознак (родовий, видовий та безпосередній об'єкти посягань, ознаки об'єктивної сторони). Виходячи з цього кола складів злочинів та на підставі ознак, які не співпадають з ознаками розглянутого складу злочину, допустимо проводити відмежування.

Наголошено, що діяння у вигляді створення особою-організатором злочинної організації з метою вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також в подальшому керівництво такою організацією визнано продовжуваним злочином, оскільки ці діяння об'єднані єдиним наміром – метою вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а тому ці альтернативні форми даного злочину мають розглядатися через призму одного й того ж суб'єкта організатора злочинної діяльності не як сукупність двох форм даного злочину, а як одиничний продовжуваний злочин. Неспівпадіння суб'єкта-організатора злочинної діяльності на етапі створення злочинної організації та керівництва створеною злочинною організацією виключає утворення продовжуваного злочину. Повторність розглянутих двох форм злочинів, передбачених ч. 1 ст. 255 КК України, виникає у випадку, коли на етапі створення злочинної організації особа не була організатором і лише після створення такої організації вона очолила керування організацією.

Акцентовано, що злочини, вчинені у складі злочинної організації, належить самотійно кваліфікувати за відповідними нормами за сукупністю з нормою, яка передбачає відповідальність за створення такої організації, участь у ній чи у вчинених нею злочинах. Необхідність самотійної кваліфікації злочинів, вчинених у складі злочинних організацій, а отже, застосування в таких ситуаціях інституту сукупності злочинів впливає зі змісту ч. 2 ст. 255 КК України, де йдеться про звільнення від кримінальної відповідальності особи, крім організатора або керівника злочинної організації, за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 цієї статті. У випадку, коли особа вчинила у складі злочинної організації інші злочини, вона не може бути звільнена від кримінальної відповідальності з підстав, викладених у ч. 2 зазначеної статті, оскільки законодавець встановив, що особа звільняється від кримінальної відповідальності за злочин, а не за множину злочинів.

Зазначено, що при кваліфікації співучасників злочинів, вчинених злочинними організаціями, в межах альтернативних форм злочинів, передбачених ч. 1 ст. 255 КК України, посилання на ст. 27 КК України є недоречним, оскільки дії організаційного характеру, дії пособника,

виконавця цього злочину визначені вказаною нормою. Санкція ст. 255 КК України визначає лише основне покарання – позбавлення волі на певний строк. Проте ця обставина не виключає застосування додаткових покарань за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 255 КК України, крім штрафу та конфіскації майна. Відповідно до ч. 2 ст. 52 і ст. 54 КК України покарання у виді позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу є додатковим і може бути застосовано судом до особи, засудженої за злочин, передбачений ч. 1 ст. 255 КК України, із наведенням у вирокі відповідних мотивів.

У підрозділі 3.2 «Порівняльно-правове дослідження створення злочинної організації від аналогічних злочинів деяких зарубіжних країн» на основі вивчення зарубіжного досвіду кримінальної відповідальності за створення злочинних організацій (об'єднань) (Республіка Білорусь, Республіка Казахстан, Литовська Республіка, Республіка Молдова, Федеративна Республіка Німеччина, Республіка Польща, Російська Федерація, Французька Республіка) зроблено висновок, що характерними формами об'єктивної сторони цих злочинів є: створення злочинної організації; керівництво злочинною організацією; участь у злочинній організації; матеріальне та інше забезпечення (підтримання) злочинної діяльності.

Акцентовано, що законодавство цих країн не відрізняється уніфікованим визначенням поняття злочинної організації, по-різному формулює й ознаки створення такої організації, однак загалом дає можливість адекватного реагування на злочинну діяльність стійких організованих злочинних угруповань.

ВИСНОВКИ

У дисертації сформульовано низку положень, спрямованих на розв'язання науково-прикладної задачі, пов'язаної з кримінальною відповідальністю за створення злочинної організації та з удосконаленням кримінально-правового впливу на осіб, які вчинили злочини, передбачені ст. 255 КК України, зокрема:

1. Злочинна організація – це не лише історично обумовлена спільнота людей, але й злочинний промисел її членів, що характеризує найнебезпечнішу форму співучасті у злочинній діяльності. Правовими підставами настання кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 255 КК України (створення злочинної організації) визнано вчинення особою суспільно небезпечного діяння (яке містить склад злочину) у формі самого створення злочинної організації (при цьому з невідомих причин названо лише її спрямованість на вчинення одиничного тяжкого чи особливо тяжкого злочину та упущені такі цілі її створення, як керівництво чи координація злочинної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп), керівництво такою організацією або участь у ній, або участь у злочинах, вчинюваних такою організацією, тощо.

2. Злочинною організацією визнається стійке ієрархічне об'єднання декількох осіб (п'ять і більше) або організованих груп (двох і більше), члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, або керівництва чи координації злочинної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування самої злочинної організації та інших злочинних груп. Під злочинною діяльністю таких організацій потрібно розуміти створення такої організації для тривалої злочинної діяльності, вчинення її учасниками тяжких або особливо тяжких злочинів, або керівництва чи координації злочинної діяльності інших осіб або забезпечення функціонування такої організації. Основними кримінально-правовими ознаками даного поняття є: стійкість, тривалий час діяльності, згуртованість, спаяність, монолітність, ієрархічність.

Запропоновано навести поняття злочинної організації у ч. 4 ст. 28 КК України (але з виключенням посилання на факт вчинення злочину такою організацією) та передбачити в ч. 1 ст. 255 КК України кримінальну відповідальність за сам факт створення злочинної організації (але без конкретизації цілей її створення, її цілеспрямованості), керівництво такою організацією, участь у ній або участь у злочинах, вчинюваних такою організацією, тощо.

3. Розміщення злочинів у розділі Особливої частини КК України за критеріями їх родового об'єкта та віднесення норми про відповідальність за створення злочинної організації (ч. 1 ст. 255 КК України) до розділу IX Особливої частини КК України «Злочини проти громадської безпеки» є свідченням того, що родовим об'єктом складу аналізованого злочину, як і інших складів злочинів зазначеного розділу, є громадська безпека. З об'єктивної сторони створення злочинної організації може виражатися у численних формах, зокрема: створення злочинної організації; керівництво злочинною організацією; участь у злочинній організації; участь у злочинах, вчинюваних такою організацією; організація, керівництво чи сприяння зустрічі (сходці) представників злочинних організацій або організованих груп для розроблення планів і умов спільного вчинення злочинів, матеріального забезпечення злочинної діяльності чи координації дій об'єднань злочинних організацій або організованих груп (консолідація організованої злочинної діяльності).

Створення злочинної організації (єдина з переліку форм об'єктивної сторони, що відповідає назві статті/збігається з назвою статті) охоплює і процес формування злочинної організації, і кінцевий результат такого діяльнісного цілеспрямованого процесу.

Організація, керівництво чи сприяння зустрічі (сходці) представників злочинних організацій або організованих груп для розроблення планів і умов спільного вчинення злочинів, матеріального забезпечення злочинної діяльності чи координації дій об'єднань злочинних організацій або

організованих груп є формами консолідації організованої злочинної діяльності та за змістом дій, їх спрямованістю, часом вчинення і їх наслідками відрізняються від дій, метою яких є формування злочинної організації, тобто не впливають з назви ст. 255 КК України, не збігаються з нею. За особливостями конструкції такі форми дій не поєднані з настанням суспільно небезпечних наслідків, а визнаються злочинними з моменту їх вчинення.

4. Розкрито ознаки суб'єкта та суб'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ст. 255 КК України, надано пропозиції щодо їх удосконалення. Суб'єктом злочинних діянь, закріплених у ч. 1 ст. 255 КК України, крім участі у злочинах, вчинюваних злочинною організацією, може бути фізична осудна чи обмежено осудна особа, яка на момент вчинення злочину досягла 16-річного віку (ч. 1 ст. 22 КК України). Суб'єктом участі у злочинах, вчинюваних злочинною організацією, може бути фізична осудна чи обмежено осудна особа, яка на момент вчинення злочину, включеного до переліку злочинів, наведених у ч. 2 ст. 22 КК України, досягла 14-річного віку. Це дає підстави стверджувати, що у диспозиції ст. 255 КК України хоча прямо і не названий спеціальний суб'єкт цього злочину, але сам злочин припускає його наявність – член злочинної організації. У випадку керівництва злочинною організацією або участі в ній суб'єктом злочину за ч. 1 ст. 255 КК України може бути лише член злочинної організації.

З суб'єктивної сторони злочин, передбачений ч. 1 ст. 255 КК України, вчиняється лише умисно, вид умислу – прямий. Однак такий висновок не повною мірою відповідає нормативному визначенню прямого умислу (ч. 2 ст. 24 КК України), оскільки це поняття вміщує обов'язкову ознаку – психічне ставлення як до діяння, так і до наслідків. Наголошено, що ця колізія жодним чином не повинна впливати на збільшення обов'язкових ознак суб'єктивної сторони розглянутого злочину, оскільки положення ч. 2 ст. 24 КК України не змінюють формальний склад цього злочину.

За часом виникнення і формування умислу суб'єктивна сторона усіх форм злочину містить заздалегідь обдуманій умисел, тобто він виникає у особи ще до початку створення злочинної організації, керівництва такою організацією, участі у ній, або до початку участі у злочинах, вчинених такою організацією, а також до початку організації, керівництва чи сприяння сходці.

5. Стосовно складу злочину за ч. 1 ст. 255 КК України суміжними складами злочинів з точки зору родового об'єкта посягань і схожих ознак об'єктивної сторони виступають такі склади злочинів: сприяння учасникам злочинних організацій (ч. 1 ст. 256 КК України); організація озброєної банди; участь у банді; участь у вчиненому бандою нападі (ст. 257 КК України); створення терористичної групи чи терористичної організації (ст. 258-3 КК України); створення не передбачених законами України воєнізованих формувань; участь у діяльності воєнізованих формувань (ч. 1 ст. 260 КК України); створення не передбачених законом збройних формувань; участь у

діяльності не передбачених законом збройних формувань (ч. 2 ст. 260 КК України); керівництво не передбачених законом воєнізованими або збройними формуваннями (ч. 3 ст. 260 КК України); участь у складі не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань у нападі на підприємства, установи, організації чи на громадян (ч. 4 ст. 260 КК України); дії, що дезорганізують роботу виправних установ (ст. 392 КК України).

Розмежування суміжних складів злочинів зі злочином, передбаченим ч. 1 ст. 255 КК України, можливе за умови визначення порівняльної групи складів злочинів (суміжних складів злочинів) на підставі найбільш типових видових ознак (родовий, видовий та безпосередній об'єкти посягань, ознаки об'єктивної сторони). Виходячи з цього кола складів злочинів та на підставі ознак, які не співпадають з ознаками складу злочину ст. 255 КК України, допустимо проводити відмежування. Основні критерії розмежування зазначених злочинів головним чином полягають у об'єктивних та суб'єктивних ознаках – особливостях цінностей, на які вони посягають, характері та функціональному призначенні організованого злочинного об'єднання, змісті й спрямованості умислу і мети вчинення злочину. Більшість з цих діянь характеризуються між собою як злочини, відповідальність за які передбачена загальною та спеціальною нормами, тому їх кваліфікація здійснюється за правилами, рекомендованими теорією кримінального права щодо конкуренції норм.

Виокремлено головні ознаки відмежування, зокрема за більшістю форм об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 255 КК України (крім участі у злочинах, вчинюваних злочинною організацією), йдеться про злочин з формальним складом, тобто вчинений з прямим умислом, хоча нормативно така форма вини не визначена, та за відсутності акцентуації на мотив злочинної поведінки. Участь же у злочинах, вчинюваних злочинною організацією, може пояснюватися мотивами низького характеру – користю, помстою, хуліганськими спонуканнями тощо. Диспозиція ч. 1 ст. 255 КК України містить сім альтернативних форм об'єктивної сторони складу злочину, які різняться не лише за змістом і цілеспрямованістю, а й за характером і ступенем суспільної небезпечності (створення злочинної організації і сприяння зустрічі (сходці) представників злочинних організацій або організованих груп). Вид і міра покарання за ці форми об'єктивної сторони злочину на законодавчому рівні визначені у вигляді позбавлення волі на строк від п'яти до дванадцяти років, тобто визнаються особливо тяжким злочином. Це свідчить про недосконалу нормативно-правову (кримінально-правову) диференціацію кримінальної відповідальності за наведені форми об'єктивної сторони складу аналізованого злочину. Зазначена нормативна прогалина має бути усунена шляхом внесення змін до конструкції диспозиції ч. 1 ст. 255 КК України та роздільне передбачення кримінальної відповідальності за такі дії: створення злочинної організації; керівництво такою організацією; участь у злочинній організації або участь у злочинах, вчинюваних учасниками злочинного угруповання; організація або керівництво зустріччю (сходкою) представників злочинних організацій або організованих груп, участь у такій зустрічі (сходці) для розроблення планів і

умов спільного вчинення злочинів, матеріального забезпечення злочинної діяльності чи координації дій об'єднань злочинних організацій або організованих груп; сприяння цілеспрямованій зустрічі (сходці) представників злочинних організацій або організованих груп.

6. Визначено співвідношення організованих груп і злочинних організацій, про які йдеться в КК України, з аналогічними поняттями, визначеними Конвенцією ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 р. і Рамковим рішенням Ради ЄС про боротьбу з організованою злочинністю від 24 жовтня 2008 р. На основі аналізу основних світових моделей криміналізації суспільно небезпечних діянь, спрямованих на протидію організованій злочинності, аргументовано положення про те, що: у межах протидії різним злочинним об'єднанням найбільш корисними є моделі змови та участі; застосування підприємницької моделі дає змогу обґрунтувати необхідність встановлення відповідальності юридичних осіб, причетних до функціонування злочинних об'єднань, або застосування щодо них заходів кримінально-правового характеру; модель реєстрації/маркування може бути корисною щодо протидії великим терористичним організаціям. Запропоновано в КК України закріпити положення про те, що злочин визнається вчиненим організованою групою чи злочинною організацією, якщо його вчинили один чи декілька членів таких об'єднань у межах виконання своїх злочинних завдань, або, за дорученням організованої групи чи злочинної організації, особа чи особи, які не вважаються її членами, а лише беруть участь в окремих злочинах, учинених організованим злочинним об'єднанням.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Чуфрін Ю. Ю., Сервецький І. В. Кримінальна відповідальність за вчинення злочину групою осіб, організованою групою та злочинною організацією. *Юридична наука*. 2015. № 3. С. 113–128.
2. Чуфрін Ю. Ю., Сервецький І. В. Деякі проблеми кримінальної відповідальності організатора злочинної діяльності. *Юридична наука*. 2015. № 4. С. 101–107.
3. Чуфрін Ю. Ю., Сервецький І. В. Щодо поняття та змісту «Українська мафія». *Юридична наука*. 2015. № 5. С. 118–126.
4. Чуфрін Ю. Ю., Сервецький І. В. Деякі ознаки лідера «мафії». *Юридична наука*. 2015. № 7. С. 158–169.
5. Чуфрін Ю. Ю. Современное состояние научной разработанности проблемы создания преступных организаций. *Право и политика*. 2018. № 3. С. 128–133 (Киргизская Республика).
6. Чуфрін Ю. Ю., Сервецький І. В. Сутність професійної злочинності. *Вісник Одеського Національного університету*. 2019. Випуск 1. С. 106–117.

7. Чуфрін Ю. Ю. Механізм злочинної діяльності, як спосіб взаємодії злочинної організації із середовищем. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Випуск 1. Том 2. С. 167–176.

8. Чуфрін Ю. Ю. Уголовная ответственность за преступления, связанные с организованной преступностью. *Закон и жизнь: Международный научно-практический правовой журнал*. 2019. № 11/2. С. 133–136 (Молдова).

9. Чуфрін Ю. Ю. Детермінанти, що впливають на зростання злочинів, що вчиняються злочинними організаціями. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 145–150.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

10. Чуфрін Ю. Ю. Суспільна небезпека організованого злочинного угруповання та його ознаки. *Юридична наука України: історія, сучасність, майбутнє*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 1–2 листопада 2019 р.). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2019. С. 92–95.

11. Чуфрін Ю. Ю. Деякі ознаки організованої злочинної діяльності. *Теоретичні питання юриспруденції і проблеми правозастосування: виклики XXI століття*: матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 21 червня 2019 р.). Харків, 2019. С. 192–194.

12. Чуфрін Ю. Ю. Щодо сутності та змісту професійної злочинності. *Актуальні дослідження правової та історичної науки*: матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Тернопіль, 13 червня 2019 р.). Тернопіль: «Наукова спільнота», 2019. Випуск 13. С. 72–74.

АНОТАЦІЯ

Чуфрін Ю. Ю. Кримінальна відповідальність за створення злочинної організації. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», Київ, 2020.

У роботі проведено дослідження системи норм, що визначають підстави кримінальної відповідальності за створення злочинних організацій та участь у них, а також кримінально-правового заохочення їх учасників. Сформульовано пропозиції, спрямовані на вдосконалення законодавства та практики його застосування. Проведено ретроспективний аналіз встановлення кримінальної відповідальності організаторів та членів злочинної організації. Розроблено поняття і класифікацію кримінально-правових ознак злочинних об'єднань, розкрито їх зміст та сформульовано напрями вдосконалення їх законодавчого визначення. Охарактеризовано об'єкт та об'єктивну сторону складу злочину, передбаченого ст. 255 КК України, надано пропозиції щодо вдосконалення об'єктивних ознак

зазначеного складу злочину. Розкрито ознаки суб'єкта та суб'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 255 КК України, розроблено пропозиції щодо його удосконалення. Визначено критерії розмежування складу злочину «створення злочинної організації» та підстави для кваліфікації діяння за сукупністю злочинів. Проведено порівняльно-правове дослідження злочину, передбаченого ст. 255 КК України, від аналогічних злочинів деяких зарубіжних держав.

Ключові слова: злочинна організація, співучасть, кримінальна відповідальність, злочинне об'єднання, учасник злочинного об'єднання, організована група, банда, терористична група.

АННОТАЦІЯ

Чуфрин Ю. Ю. Уголовная ответственность за создание преступной организации. – *Квалификационный научный труд на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – ЧАО «Высшее учебное заведение «Межрегиональная Академия управления персоналом», Киев, 2020.

В работе проведено исследование системы норм, определяющих основания уголовной ответственности за создание преступных организаций и участие в них, а также уголовно-правового поощрения их участников. Сформулированы предложения, направленные на совершенствование законодательства и практики его применения. Проведен ретроспективный анализ установления уголовной ответственности организаторов и членов преступной организации. Разработано понятие и классификацию уголовно-правовых признаков преступных объединений, раскрыто их содержание и сформулированы направления совершенствования их законодательного обозначения. Охарактеризован объект и объективная сторона состава преступления, предусмотренного ст. 255 УК Украины, даны предложения по совершенствованию объективных признаков указанного преступления. Раскрыты признаки субъекта и субъективной стороны состава преступления, предусмотренного ст. 255 УК Украины, разработаны предложения по его усовершенствованию. Определены критерии разграничения преступления «создание преступной организации» и основания для квалификации деяния по совокупности преступлений. Проведено сравнительно-правовое исследование преступления, предусмотренного ст. 255 УК Украины, и аналогичных преступлений некоторых зарубежных государств.

Преступная организация – это не только исторически обусловленное сообщество людей, но и преступный промысел ее членов, характеризующий опасную форму соучастия в преступной деятельности. Правовыми основаниями наступления уголовной ответственности по ч. 1 ст. 255 УК Украины (создание преступной организации) признаны: совершение лицом общественно опасного деяния (которое содержит состав преступления) в форме создания преступной организации (при этом по неизвестным

причинам названа только ее направленность на совершение единичного тяжкого или особо тяжкого преступления и упущены такие цели ее создания, как руководство или координация преступной деятельности других лиц, или обеспечение функционирования самой преступной организации, других преступных групп), руководство такой организацией или участие в ней, или участие в преступлениях, совершаемых такой организацией и тому подобное.

Обоснована необходимость сбалансированного применения основных мировых моделей криминализации общественно опасных деяний, направленных на противодействие организованной преступности (заговора, участия, предпринимательства, маркировки / регистрации).

Определены родовой, видовой, непосредственные основные и дополнительные объекты преступления, предусмотренного ст. 255 УК Украины. Уточнена классификация преступлений против общественной безопасности и выделены критерии их разграничения с другими преступлениями. Раскрыто положение о предмете и потерпевшем как признаках состава преступления, предусмотренного ст. 257 УК Украины.

Сформулированы предложения по решению фундаментальных теоретических и практических проблем уголовного права, касающихся стадий уголовной ответственности, соотношения признаков преступления и состава преступления, классификации видового объекта, участия должностного лица в совершении преступления, признаков субъекта преступления, уголовно-правовой характеристики.

Ключевые слова: преступная организация, соучастие, уголовная ответственность, преступное сообщество, участник преступного сообщества, организованная группа, банда, террористическая группа.

SUMMARY

Chufrin Yu. Yu. Criminal liability for the creation of a criminal organization. – *Qualification scientific work on the rights of a manuscript.*

Thesis for a candidate of law degree in specialty 12.00.08 – criminal law and criminology; penal law. – PJSC «Higher Educational Institution «Interregional Academy of Personnel Management». – Kyiv, 2020.

The study of the system of norms that determine the grounds for criminal liability for the creation of criminal organizations and participation in them, as well as criminal law incentives for their members is conducted. The proposals aimed at improving the legislation and practice of its application are formulated. A retrospective analysis of the establishment of criminal liability of organizers and members of a criminal organization is conducted. The concept and classification of criminal-legal features of criminal associations are developed, their content is revealed and the directions of improvement of their legislative designation are formulated. The object and the objective side of the crime under the Art. 255 of the Criminal Code of Ukraine are characterized, the proposals concerning the improvement the objective features of this crime are given. The signs of the subject

and the subjective side of the crime under the Art. 255 of the Criminal Code of Ukraine are examined, the proposals for its improvement are given. The criteria for distinguishing the composition of the crime "creation of a criminal organization" and the grounds for qualifying the act for a set of crimes are determined. A comparative legal study of the crime under the Art. 255 of the Criminal Code of Ukraine from similar crimes of some foreign states was conducted.

Keywords: criminal organization, complicity, criminal liability, criminal association, member of a criminal association, organized group, gang, terrorist group.